

AUTORSKÝ ZÁKON A POČÍTAČOVÉ PROGRAMY

Mgr. Lucie Rambousková

a spoluautor

Stanislav Polčák

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

autorské právo je jedním z poněkud opomíjených oborů platného právní řádu České republiky, ač je nejenom jeho nedílnou součástí, a přestože se s tímto odvětvím dostáváme doslova každodenně do přímého kontaktu. Denně každý z nás čte své oblíbené knihy, denně každý z nás poslouchá svou oblíbenou hudbu. Není snad zapotřebí zmiňovat se, kolikrát za den klikneme na tlačítko myši a kolik hodin pracujeme u počítače. Všechny tyto činnosti jsou předmětem zájmu jak autorů, tak i uživatelů autorských děl a jsou především nově od 1. prosince 2000 normativně upraveny zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen „AutZ“). Ačkoliv potřeba přijetí nové zákonné úpravy byla odbornou, ale i laickou veřejností pocíťována již delší dobu, zákon obsahuje několik obtížně interpretovaných ustanovení a i přímo mezerovitých ustanovení, jejichž analýza s akcentem na dopad nové právní úpravy na autory počítačových programů bude předmětem tohoto pojednání.

V průběhu posledních tří let probíhaly v České republice legislativní práce na nové zákonné úpravě, která měla nahradit zákon z roku 1965, jenž již po delší dobu nevyhovoval zřetelnému posunu nejen v pojetí a ochraně autorských práv, ale i pokroku, jímž celá oblast společenských vztahů upravená autorským právem za uplynulých 35 let logicky prošla. Nutnost přizpůsobit znění tohoto zákona potřebám, které přinesl listopad 1989 byla realizována několika novelizacemi zákona, které však oslabily vnitřní konstrukci zákona. Jedna ze změn mimo jiné poprvé v ČR zavedla ochranu počítačových programů (rok 1990), její rozšíření bylo provedeno novelizací z roku 1996. Velmi zásadně ovlivnila přípravy autorského zákona Směrnice 91/250/EHS, jež zavádí účinnou ochranu počítačových programů a harmonizuje pravidla, jimiž je ovládána ochrana počítačového programu. Počítačový program je pojímán jako hlavní součást systému zpracování dat a je zásadně důležitý pro rozvoj výroby a technologií. V této směrnici je upravena problematika zaměstnaneckého díla, kterou bylo rovněž třeba zahrnout do našeho právního řádu.

Taktéž na poli mezinárodního práva je nutné alespoň zmínit veledůležitou tzv. Revidovanou úmluvu bernskou z roku 1971, která zharmonizovala rozdílnost a mnohdy až neslučitelnost národních úprav jednotlivých států. Z pohledu autorského práva se tato skutečnost jeví jako zásadní, poněvadž úspěšná autorská díla jsou šířena bez ohledu na hranice států a potřeba minimální úrovně ochrany po celém civilizovaném světě má svou nezastupitelnou roli. Tento fakt je dán v případě počítačových programů technologickou vyspělostí jednotlivých regionů a vnímatelnou potřebou samotných autorů o co nejsrovnatelnější ochranu jejich autorských práv alespoň na minimální úrovni zakotvené v úmluvě. Je také nutné zmínit i další smlouvy Světové organizace duševního vlastnictví (World Intellectual Property Organization, dále jen „WIPO“), které byly přijaty na diplomatické konferenci v roce 1996, a pro něž se používá název „internetové smlouvy“. Jde o Smlouvu WIPO o právu autorském a Smlouvu WIPO o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech. K těmto smlouvám by měla ČR přistoupit po přijetí autorského zákona.

Smysl zákonné úpravy by měl spočívat v ochraně práv autorů, protože vznik autorských děl je bez tvůrčí duševní činnosti a intelektuálního potenciálu samotných autorů nemyslitelný. Jestliže programátor vytvoří program, tak je jeho vlastnictvím, může být ve smyslu § 118 občanského zákoníku jakožto tzv. jiná majetková hodnota předmětem právních vztahů. Autor k němu disponuje všemi právy, on jej může případně i zničit, je to on, kdo nad ním disponuje právním panstvím a tato svá oprávnění jedině on může přenést zejména na základě tzv. licenčních smluv na jiné osoby. Ochrana, preciznější systematika práv autora a nedostatky starého autorského zákona měly být odstraněny novou zákonnou úpravou, což se v mnoha případech podařilo, v některých už méně zdařile a bohužel některé nové problémové ustanovení v sobě zakotvil i nový autorský zákon. Je třeba zkonstatovat, že co se týče požadavků Evropské unie na národní zákonodárství, je nová zákonná úprava z hlediska čistě formálně-právního zdařilá. Např. prodloužila ochranu autorských práv u děl z 50 na 70 let po smrti autora, dále zavedla dualistické pojetí autorských práv (práva osobnostní a práva majetková), specifikovala tzv. volná užití aj. Některá - ne do všech důsledků promyšlená ustanovení ovšem mohou způsobit, že zákon bude muset být nejspíš novelizován. Toto tvrzení však nemusí mít žádnou výpovědní hodnotu, pokud tyto nedomyšlenosti byly výsledkem lobbingu různých zájmových kruhů, které se těmto změnám budou přirozeně snažit zabránit.

Předně je třeba osvětlit, co je autorským dílem. Je jím ve smyslu § 2 AutZ výsledek tvůrčí činnosti autora, který je vyjádřen v jakékoli objektivně vnímatelné podobě, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam. Za dílo se dle odst. 2 zmiňovaného ustanovení považuje též počítačový program, je-li původní v tom smyslu, že je autorovým vlastním duševním výtvozem. Ptáte-li se po smyslu autorskoprávní ochrany děl, lze odpovědět slovy klasika: „Některé věci je třeba brát tak, jak jsou.“ Toto přirovnání je poměrně výstižné. Mohli bychom zde sáhodlouze diskutovat, jaký je teleologický význam autorskoprávní úpravy, ale to není předmětem tématu tohoto pojednání. Je bezesporu velmi správné, jestliže zákon autorům děl poskytuje záruku, že jejich práva budou zákonem chráněna, obecně respektována, soudně vynutitelná a pro případ porušení i sankcionována. Autorova práva mají jak osobnostní rozměr, tak i rozměr práv majetkových. Každý autor má právo osobovat si autorství k dílu, právo na nedotknutelnost díla a jiná práva vyplývající z titulu samého autorství. Z hlediska majetkových práv má každý autor zejména právo dílo užít a udělit jiné osobě smlouvou oprávnění k výkonu tohoto práva. Je logické, že každý autor má právo rozmnožovat své dílo, rozšiřovat jej, vystavovat, sdělovat veřejnosti apod. Jestliže tato oprávnění propůjčí jiné osobě, ať za úplatu, či bezúplatně, je to jeho svrchované právo.

Ochranu práva autorského obsahuje § 40 a násl. Autor se může zejména domáhat určení svého autorství, zákazu ohrožení svého práva (neoprávněné výroby, prodeje, inzerce atd.), odstranění následků zásahu do jeho práv (zejména stažením neoprávněně zhotovené rozmnoženiny z obchodování či její zničení). Dále se svěřuje autorovi právo žádat poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu, a to omluvou nebo, pokud by se nejevila omluva jako dostatečná satisfakce za porušení autorských práv, tak i zadostiučiněním peněžním. Soud dále může přiznat autorovi i právo, aby ten, kdo porušil jeho práva, uveřejnil stanovenou formou a v stanoveném rozsahu rozsudek soudu, a to na jeho vlastní náklady.

Autorský zákon výslovně uvádí, že právo na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení z porušení autorských práv zůstává nedotčeno. Co se tím rozumí? Autor se může v občanskoprávním sporu domáhat dle § 420 a násl. občanského zákoníku náhrady škody, která vznikla protiprávním úkonem za předpokladu, že šlo o zavinění škůdce a vzniklá škoda je důsledkem škůdce porušení autorských práv (existuje zde tedy příčinná souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou). Podle § 451 a násl. občanského zákoníku – bezdůvodné obohacení - se autor bude domáhat na tom, kdo porušil jeho autorská práva, vydání prospěchu, jehož takto dotyčný neoprávněně nabyl. S ohledem na § 40 odst. 3 AutZ je však výše bezdůvodného obohacení, jež vzniklo na straně toho, kdo takto

neoprávněně nakládal s dílem, aniž by k tomu získal potřebnou licenci, stanovena v dvojnásobné výši odměny, která by jinak byla obvyklá za získání takové licence. Domáhání se některých práv z porušení autorských práv přísluší i jiné osobě než autorovi, pokud jí udělil výhradní oprávnění dílo užit, či je-li jí svěřen ze zákona (např. dědicové zemřelého autora).

Velmi podstatné je ustanovení § 30, v němž se stanoví, že za užití díla, jež by vyžadovalo licenci, se nepovažuje užití pro osobní potřebu s výjimkou zhotovení rozmnoženiny počítačového programu či elektronické databáze nebo rozmnoženiny či napodobeniny díla architektonického stavbou. Jestliže si doma „vypálíte“ CD vaší oblíbené skupiny, tak na základě tohoto ustanovení a za splnění jiných zákonných požadavků neporušujete práva autora. Nesmíte ovšem takto pořízený záznam prodávat či rozmnožovat ve velkém atd. Je určitě pochopitelné, že tato a obdobná činnost je protiprávní a lze ji postihovat i na základě trestněprávních předpisů. Počítačové programy však sám zákon z této možnosti volného užití výslovně vyjímá. Je tudíž porušením autorského zákona jakékoli pořizování rozmnoženiny, rozšiřování či dokonce prodej softwarových produktů, byť by bylo takové jednání omlouváno slovy, že jde o užití pro osobní potřebu. Co je to osobní potřeba? Zákon nikterak tento pojem nedefinuje, ale z jazykového významu slov lze interpretovat, že se jedná o jednání, jímž osoba jednající získává prospěch z nakládání s autorským dílem, přičemž tento prospěch je omezen výhradně na osobu jednající. Užití k osobní potřebě u počítačových programů samozřejmě vyloučena není (dokonce v případě užití díla pronájem díla je předpokládána – viz internetové kavárny a § 15 AutZ), ale užití počítačového programu pro osobní potřebu je ze zákona vyňato. Velmi laicky řečeno, můžete si okopírovat nějakou videokazetu či CD, přičemž ji nesmíte použít jinak než pro osobní potřebu, ale nikdy tak nesmíte kopírovat počítačový program, spouštět jej na více počítačích, než bylo sjednáno atd. (s výjimkou některých možností, jež mají umožnit řádný provoz programu – viz níže). Oprávněně užit program lze tedy vždy jen v souladu s licenční smlouvou. Porušíte-li toto ustanovení, porušujete zákon a vystavujete se všem důsledkům, které nikoliv jen autorský zákon, ale i trestní zákon (viz např. § 152 tr. z.), občanský zákoník a další předpisy připouštějí.

Určité výjimky z ochrany autorských práv k počítačovým programům jsou zakotveny v § 65 a 66 AutZ. Podle těchto ustanovení nejsou podle autorského zákona chráněny myšlenky a principy, na nichž je založen jakýkoli prvek počítačového programu, včetně těch, které jsou podkladem jeho propojení s jiným programem. To znamená, že těchto myšlenek a principů (v praxi běžně užitých algoritmů) mohou programátoři libovolně zahrnovat do jimi

vytvářených programů, avšak s ohledem na požadavek původnosti nového programu. Takto nově vytvořené dílo musí být původní v tom smyslu, že je autorovým vlastním duševním výtvorem. Nemusí být jedinečným výsledkem činnosti programátora, což je změna oproti autorskému zákonu z roku 1965. V praxi se bude jednat o otázku, zda-li je program, do něhož jeho autor zakomponoval tolik algoritmů z jiného programu, ještě dílo původní. Není možné stanovit jednoznačné a přesné pravidlo. Případný spor by musel řešit soud, který by rozhodl, zda-li se jedná o nové původní autorské dílo nebo zda-li již došlo ke zpracování díla (i dílo vzniklé tvůrčím zpracováním díla jiného je taktéž předmětem práva autorského, avšak aby mohlo vzniknout zpracováním díla jiného, vyžaduje se souhlas autora tohoto „vzorového díla“).

Je taktéž dovoleno rozmnožovat, překládat, zpracovávat, upravovat či jinak měnit počítačový program, je-li to potřebné k užití počítačového programu v souladu s jeho určením, včetně opravování chyb programu, avšak to jen za předpokladu, že mezi smluvními stranami není dohodnuto něco jiného. To znamená, že autor programu může takovouto činnost uživateli v licenci výslovně vyloučit. Pokud tak ovšem neučiní, platí, že tato činnost je dovolená. Je též dovoleno zhotovovat si záložní rozmnoženinu počítačového programu, je-li to potřebné pro jeho užívání, avšak je nutno mít vždy na paměti, že za rozmnožování počítačového programu se považuje i zhotovení rozmnoženiny, která je nezbytná k zavedení a uložení počítačového programu do paměti počítače, jakož i pro jeho zobrazení, provoz a přenos. Dále je rovněž dovoleno zkoumat fungování počítačového programu za účelem zjištění myšlenek a principů, na nichž je založen.

Poměrně rozporné je umožnění rozmnožování kódu nebo překládání jeho formy při rozmnožování počítačového programu nebo při jeho překladu či jiném zpracování, úpravě či jiné změně, a to ať již samým oprávněným uživatelem rozmnoženiny počítačového programu nebo jím pověřenou osobou, jsou-li takové rozmnožování nebo překlad nezbytné k získání informací potřebných k dosažení vzájemného funkčního propojení nezávisle vytvořeného počítačového programu s jinými počítačovými programy. Zákonodárce dále stanovil, že takto lze postupovat jen v případě, že informace potřebné k dosažení vzájemného funkčního propojení nejsou pro takové osoby jinak snadno dostupné a tato činnost se omezuje na ty části počítačového programu, které jsou potřebné k dosažení vzájemného funkčního propojení. Zákonodárce si zřejmě byl vědom možných ohrožení autorských práv, a tak stanovil, že takto získané informace nesmějí být poskytnuty jiným osobám ani využity k jiným účelům než k dosažení vzájemného funkčního propojení nezávisle vytvořeného počítačového programu. Dále nesmějí být tyto informace využity ani k vývoji, zhotovení nebo k obchodnímu využití

počítačového programu v podstatě podobného v jeho vyjádření nebo k jinému jednání ohrožujícímu nebo porušujícímu právo autorské. Dále zákon výslovně požaduje, aby tato omezení rozsahu autorských práv k počítačovému programu nebyla vykládána nepřiměřeně na újmu oprávněných zájmů autora ani v rozporu s běžným využíváním počítačového programu. Jinak platí v souladu s požadavky Evropské unie, že počítačový program je chráněn jako dílo literární. K problematičnosti takového pojmání programů bude věnována pozornost v pasáži o kolektivní správě.

Byla zde zmíněna licenční smlouva. V ustanoveních § 46 a násl. přináší autorský zákon celou řadu novinek (nutno podotknout, že poměrně zdařilých) a upravuje základní smluvní typ, kterým autor poskytuje nabyvateli oprávnění k výkonu práva dílo užit, tedy licenční smlouvu. Než se budeme věnovat podrobněji problematice licenční smlouvy, je vhodné ozřejmit, k čemu je dobrá licenční smlouva. Jestliže programátor vytvoří program, jehož užívání chce za určitých podmínek a v určitém rozsahu umožnit i jiným osobám, je udělení oprávnění k příslušnému užití předmětem takové licenční smlouvy. Zákon pro licenční smlouvu nepředepisuje žádnou zvláštní formu, to znamená, že může být uzavřena i ústně, popř. konkludentně – což znamená, že z jednání smluvních stran vyplývá, že s takovým užitím programu souhlasí, až na jednu výjimku. Poskytuje-li se výhradní licence, musí být smlouva uzavřena v písemné formě. Výhradní licence znamená pro autora dobrovolný závazek, že neposkytne jiné osobě žádnou licenci k předmětnému dílu a zároveň závazek, není-li sjednáno jinak, se i sám zdržet výkonu práva užit dílo takovým způsobem, ke kterému licenci udělil. Tedy v konkrétním případě. Programátor vytvoří program a poskytne určité osobě písemnou licenci výhradní oprávnění k výkonu práva dílo užit rozmnožováním díla. Pak takto udělená licence bude mít pro autora tyto následky: autor nesmí poskytnout toto oprávnění rozmnožovat dotčený program (zhotovovat nahrané nosiče programu) žádné jiné osobě a ani toto právo vykonávat sám.

Není zde možné rozvádět všechny podrobnosti kolem licenčních smluv, ale snad mnohé osvětlí jeden příklad, který je z hlediska volně šiřitelných programů určitě aktuální a zajímavý a poukáže na problematiku licenčních smluv.

Do 1. prosince 2000 právní řád neumožňoval uzavření takové smlouvy, jejímž předmětem by bylo udělení svolení uživateli šířit autorovo dílo, aniž by se zároveň v této licenční smlouvě neposkytovala autorská odměna autorovi díla. Víme-li, že počítačový program je chráněn jako dílo literární a při vědomí znění licenční smlouvy GNU, lze tvrdit, že k právotvornému uzavření smlouvy, již programátor (či jiný nositel autorských práv)

zpřístupňoval uživateli jeho program, nemohlo nikdy dojít. Ve smlouvě by totiž musela být mimo jiných náležitostí specifikována autorská odměna, což se již z logiky věci vylučovalo s principem bezúplatnosti, na kterém jsou volně šiřitelné programy postaveny.

§ 22 odst. 3 již neplatného autorského zákona (zák. č. 35/1965 Sb.) stanovil obligatorní (nutné) obsahové náležitosti takových smluv, jež byly nadto navíc kogentní povahy – smluvní strany se od zákonné úpravy nemohly odchýlit. Jejich nedostatek má zásadně za následek neplatnost uzavřené smlouvy (srov. § 14 odst. 2 AutZ a § 39 obč. zákoníku). Pak tedy „smlouvy“ uzavírané na základě znění Obecně veřejné licence GNU jsou neplatné, právně k nim jakoby nikdy nedošlo, právní vztah z takové smlouvy nikdy nevznikl.

Nová právní úprava nedostatky staré úpravy odstranila (umožnila za dodržení zákonných požadavků bezúplatnost licenčních smluv), ale vyvstalý problém kolem neplatnosti dříve uzavřených licenčních smluv přesto nijak neřeší! Totiž právní vztahy vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona a práva a povinnosti z nich vzniklé se řídí předpisy dosavadními (minulým AutZ). Když však takový vztah ani nemohl vzniknout, tak se není ani „čím“ řídit. Dnešní zákonná úprava je k volně šiřitelným programům vlídnější. Sjednávané licenční smlouvy musí obsahovat určení podstatných náležitostí smlouvy - tedy určení smluvních stran, k jakým způsobům užití a v jakém rozsahu je licence poskytnuta. Novinkou je, že zákon stanovuje výjimku ze zásady úplatnosti. Je možné poskytovat licence i bezúplatně, např. pro charitativní účely nebo pro uživatele freesoftware, avšak jedině výslovným ujednáním o bezúplatnosti udělení oprávnění k příslušnému užití díla. Nesjednání odměny za užití díla však nezpůsobuje neplatnost smlouvy, pokud strany výslovně projeví vůli uzavřít smlouvu sice úplatně, ale neurčí výši odměny, resp. nestanoví způsob jejího určení, je nabyvatel licence povinen poskytnout autorovi odměnu obvyklou.

Poměrně zajímavou partií autorského zákona je ustanovení o zaměstnaneckém díle (§ 58 AutZ). Jestliže si autor-programátor a jeho zaměstnavatel nesjednají ve smlouvě jinak, tak je to zaměstnavatel, kdo vykonává svým jménem a na svůj účet autorova majetková práva k dílu, které autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního či služebního vztahu k zaměstnavateli. Jedná se opět o dispozitivní ustanovení, od nichž se smluvní strany mohou ve smlouvě odchýlit. Co je podstatné naprosto zásadně, je nevyvratitelná právní domněnka, že počítačové programy se považují za zaměstnanecká díla i tehdy, byla-li vytvořena na objednávku; objednavatel se v takovém případě považuje za zaměstnavatele. To znamená, že zhotoví-li programátor počítačový program na zakázku, pak majetková práva k takovému dílu vykonává objednavatel. On bude rozhodovat o rozmnožování,

rozšiřování, vystavování a jiných užití díla. Autorovi programu tak přísluší jen práva osobovat si autorství a jiná morální práva.

Problematikou open source software a zvláštnost jejich postavení v relaci k jiným software produktům by se dalo zabývat velmi dlouho. Z časových důvodů je však třeba se omezit jen na pár řádků tohoto pojednání. Volně šířitelné programy (tzv. freesoftware) jsou autorská díla vytvářená programátory za účelem nabídnout alternativu k softwarovým produktům společností, jež své programy uvádějí na trh s nepoměrně většími náklady a tím pádem cenou a pro něž je jediným motivem zisk a využití možností autorskoprávní ochrany, kterou právní řád programům poskytuje. Freesoftware je vytvářen za jiným účelem, a to na základě obětavosti a motivace mnohých autorů, kteří se na základě svého rozhodnutí zřekli autorských honorářů a poskytli svá autorská díla k volnému užití. Tento freesoftware je šířen především na základě tzv. Obecně veřejné licence GNU. Plyne z povahy freesoftware, jež je užíván vždy a zásadně bezúplatně, a ze specifičnosti lidské povahy, že uživatele předmětů ochrany “svádí” k porušování ujednání z licence GNU (s ohledem na zásadu – “kde není žalobce, není ani soudce”). Přesto však je opodstatněné, aby po právní stránce byly tyto smlouvy platné, aby tak byla freesoftware poskytnuta alespoň minimální úroveň autorskoprávní ochrany. Jak již bylo zmíněno výše, bylo nutné ve znění licencí GNU učinit některé změny. Tyto změny jsme v občanském sdružení ZASTUDENA.cz připravili s ohledem na rizika, která pro freesoftware v případě jejich neprovedení a z nedostatků obsažených v autorském zákoně vyplývají. Jevilo se za nezbytné poměrně nepřehlednou americkou verzi smlouvy systematizovat do podoby, která je vlastní evropskému právnímu prostředí, doplnit text smlouvy o ta ustanovení, která jsou nezbytná z pohledu nového autorského zákona, uvést v soulad některé pojmy textu smlouvy s těmi instituty, které jsou obsaženy v českém právním řádu. Bylo též nutné určit okamžik, kdy dochází k přijetí licenční smlouvy uživatelem daného programu (dle znění smlouvy „nabyvatel oprávnění“). Dále již jen namátkou – jako nezbytnou se jevila potřeba přesně definovat strany smlouvy, bylo nutné vyhrazení práv, výše zmíněnou bezúplatnost a jiné úpravy textu smlouvy.

Dostáváme se k poslední části pojednání, a to k institutu kolektivní správy. Kolektivní správou se rozumí zastupování většího počtu osob, kterým přísluší majetkové právo autorské, k jejich prospěchu, a to při výkonu jejich majetkových práv ke zveřejněným nebo ke zveřejnění nabídnutým dílům – předmětům ochrany, pokud jiný než kolektivní výkon těchto práv je nedovolený nebo neúčelný. Co lze pod touto složitou definicí kolektivní správy rozumět a proč je o ní pojednáváno v souvislosti s počítačovými programy? Velmi laicky řečeno, jedná se o zástupný výkon u těch autorských práv, která si autor nemůže sám ohlídat a

sám vykonávat. Např. vydá-li určitá hudební skupina nahrávku, má kontrolu nad výrobou, legální distribucí a prodejem této nahrávky, z čehož jí plynou autorské honoráře. Ovšem tato skupina nebude reálně schopna zkoumat, kolik rozhlasových stanic zmíněnou nahrávku pouštělo, na kterých diskotékách byla hrána atp., přičemž z těchto užití nikoliv pro osobní potřebu přísluší autorům taktéž autorské honoráře. K výkonu těchto práv, výběru, rozdělování autorských odměn, jakož i ke kontrole uživatelů předmětů ochrany, je v autorském právu upraven institut kolektivního správce. Protože autorský zákon obsahuje v hlavě IV – Kolektivní správa - několik vyloženě nevhodných ustanovení, na něž jsme jakožto členové sdružení upozorňovali jak Ministerstvo kultury ČR, tak i média a veřejnost prostřednictvím našich webových stránek (www.zastudena.cz), může dojít v budoucnosti k ohrožení volné šířitelnosti a potažmo i svobody freesoftware. Zákon totiž poměrně nepochopitelně umožňuje ustanovení kolektivní správy k počítačovým programům a navíc stanovuje ještě daleko méně pochopitelně za splnění zákonem stanovených požadavků právní nárokovatelnost udělení oprávnění. Doposud záleželo na ministerstvu, zda-li k určitému druhu děl, popř. výkonům výkonných umělců a na žádost relevantní skupiny autorů povolilo výkon kolektivní správy. Dnes je na ni právní nárok, o němž by v případě zamítnutí ministerstvem mohl rozhodovat soud, jenž se řídí pouze zákonem a naplněním zákonných kritérií, nikoliv logičností a smysluplností takového kroku.

Abychom tomuto ohrožení zabránili, učinili jsme několik kroků a opatření s cílem chránit tyto hodnoty. Kolektivní správce obecně plní povinnosti svěřené mu zákonem, zabezpečuje ochranu zájmů autorů a vykonává i jiné aktivity. Vzhledem k mezerám v novém autorském zákonu však existuje riziko, že by se tohoto institutu mohli zmocnit lidé, jimž by šlo o prosazování zájmů velkých nadnárodních společností, moci peněz a potlačování práv jak „nezajímavých“ programátorů, tak hlavně uživatelů programů. Zákon neumožňuje vzniknout více kolektivním správcům pro jeden obor. Hovoří se o tzv. zákonné monopolizaci. Pokud bude oprávnění k výkonu kolektivní správy svěřeno různým lobby, může to znamenat ohrožení volně šířitelného software. Ptáte-li se, jak je to možné, je třeba předeslat, že odpovědět na tuto otázku není až tak složité. Kolektivní správa - ve spojení s nedostatky v zákoně a nedostatky v licenčních smlouvách GNU, jež nejsou užívány v souladu s platným právním řádem a o kterých bylo pojednáno výše, představuje riziko pro volně šířitelné programy, jež se stávají konkurencí pro běžný placený software. Zákon stanovuje, že kolektivní správce vykonává své povinnosti nevýdělečně. Je tedy patrné, že peníze z výkonu kolektivní správy nebude nejspíš motivem žadatelů o udělení oprávnění. Zákon však na druhou stranu svěřuje kolektivnímu správci značná oprávnění vůči uživatelům. Předmětné ustanovení zní – (§ 100 odst. 4 AutZ) -

uživatelé předmětů ochrany, jakož i osoby povinné k platbě zvláštních odměn, jsou povinni umožnit kolektivnímu správci řádný výkon kolektivní správy a bez vážných důvodů kolektivnímu správci neodmítnout poskytnutí k tomu potřebných informací. Takto vágně a neurčitě formulovaná povinnost součinnosti skýtá řadu možností, jak běžnému uživateli programu a zvláště tomu, který neužívá program legálně (a představte si pod ním i našeho uživatele volně šířitelného programu, ke kterému má neplatnou licenční smlouvu!) poměrně znepríjemnit jeho „uživatelský život“. Pro softwarové společnosti je takový kolektivní správce zajímavý ne z pohledu peněz, ale právě z tohoto pohledu moci a šikanování a vytvoření kvazi-softwarové policie. Otázkou je, kolik uživatelů (a zejména firem) by raději znovu nezačalo užívat a kupovat běžný placený software. Na ni si už ale musí odpovědět každý sám.

Ještě pár slov k problematice fontů. Fonty jsou běžným komponentem softwarových produktů. Jsou užívány na základě licenční smlouvy k samotnému programu, to znamená, že tyto licenční smlouvy musí stanovovat pravidla nakládání s fonty v programu obsažených. Jestliže lze font z programu vyabstrahovat a dále předávat k užívání v jiném software, nebo je-li dokonce tato činnost nutná, tak právo zajímá jediná skutečnost, a to je-li tato činnost v souladu s licenčními podmínkami. Pokud není pokryta licenční smlouvou, a není-li ani možno z ní dovozovat, že se takové jednání přičítá vůči autoru programu, resp. fontu, tak vznikají určité nejasnosti. Přikláníme k názoru, že by se dalo uvažovat o formě konkludentního souhlasu autora s příslušným užitím fontu i v jiných případech, než které jsou pokryty licenční smlouvou. Nesmí se jim ale zcela zásadně přičítat. Lze se opřít i o analogické ustanovení § 65 odst. 1 písm. a) AutZ.

Mnohdy se setkáváme s označením copyright (©), používá se zcela běžně, ale málokdo ví, oč se jedná. Kontinentální právo evropské právní kultury je založeno na právu autorském, nikoliv nikoli na právu copyrightu, ale přesto jej uznává a poskytuje známým značkám © právní ochranu. Zjednodušeně řečeno zásadní rozdíl mezi oběma systémy spočívá v tom, že copyright si může osobovat i právnická osoba, jakožto autor, kdežto v systému práva evropského může být autorem jediné fyzická osoba. Problematika harmonizace obou systémů je mimo jiné předmětem na začátku pojednání zmiňovaných mezinárodních úmluv.

Na závěr je vhodné učinit ještě poznámku, že v USA je ve stádiu legislativních příprav zákonná speciální úprava k problematice volně šířitelného software. Její přijetí bude mít jistě zásadní vliv i na postavení open source software po celém světě. Je totiž zřejmé, že freesoftware svou povahou vyžaduje úplně jiné ošetření než placený software. Na okamžik

přijetí této zákonné úpravy si ale ještě nějakou dobu budeme muset počkat. Do toho okamžiku musíme používat autorský zákon, láteřit nad jeho nedostatky a především naučit se jej používat. Pokud k tomu i trochu přispěje toto naše pojednání, pak splnilo svůj účel.

Mgr. Lucie Rambousková

Stanislav Polčák